

Lietuvos onkologijos centro direktoriaus pavaduotoja mokslui ir mokymui,
eksperimentinės ir socialinės onkologijos
klinikos vadovės, profesorės

LIUDVIKOS LAIMOS GRICIŪTĖS

mokslinė biografija

Liudvika Laima Griciūtė gimė 1926 m. balandžio 15 d. Kaune, kur iš pradžių gyveno ir mokėsi. 1941 m. Gricių šeima buvo ištremta ir gyveno Altajaus krašte, Jakutijoje, o vėliau, kai tremties nuosprendis buvo panaikintas, — Jaroslavlio srityje. Toli nuo Lietuvos L. Griciūtė sutiko savo pirmąjį prasmingo gyvenimo jubiliejų — 18-metį. Ta proga Augustinas Gricius rašė savo dukrai: „Tu kuri savo gyvenimų, statydamą savo pastatų pagal tau gyventi tekusio laiko stilių, laiko dvasią ir tuos reikalavimus, kuriuos stato kiekvienai kartai jos gyvenamasis laikotarpis. Aš linkiu tau viso to, kas vertai, išmintingai gyvenantį žmogų daro pastoviai laimingą“. Tėvo palinkėjimai buvo tolesnės veiklos keliarodis. Jau tada ji suprato, kad tokį mylimo tėvo įsivaizduojamą pastatą galima pastatyti tik tarnaujant Žmogui. Matyt, neatsitiktinai pasirinko ir mediko profesiją.

1952 m. baigusi Kauno medicinos institutą, L. Griciūtė pradėjo žengti mokslininko keliu, nes buvo įsitikinusi, kad mokslininko ieškojimai ir atradimai yra tie šaltiniai, iš kurių galima pasisemti išminties, pasiryžimo ir ištvermės kuriant savąjį gyvenimo pastatą. Tuoj po Kauno medicinos instituto baigimo ji įstojo į Lietuvos Mokslų Akademijos Eksperimentinės medicinos ir onkologijos instituto aspirantūrą. Ją tęsė tuometinės TSRS Mokslų Akademijos Onkologijos institute Leningrade, kur dirbo žymaus mokslininko profesoriaus L. M. Šabado vadovaujamoje Eksperimentinės onkologijos laboratorijoje. Tai tarsi pirmasis jos mokslinės veiklos etapas. Pirmieji darbai buvo skirti eksperimentiškai sukeltų plaučių navikų tyrinėjimui. Pagrindinis tyrimų objektas — pelių plaučių adenomos, kurios yra modelis tirti navikų augimą slopinančių ir skatinančių veiksnių poveikį bei kai kuriuos kitus onkogenezei svarbius reiškinius. Plaučių adenomų eksperimentinio modelio sukūrimas buvo L. Griciūtės 1955 m. apgintos kandidatinių disertacijos pagrindas.

1957 m. įsteigus Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos Onkologijos mokslo tyrimo institutą, L. Griciūtė buvo pakviesta vadovauti šio instituto Patomorfologijos laboratorijai. Prof. L. M. Šabadas subrandino savo mokinę ne tik kaip mokslininkę onkologę, bet ir kaip ištikimą savo darbų tęsėją. Tad jaunoji mokslininkė ir toliau eksperimentavo su gyvūnais, bandydama paruošti plaučių vėžio modelį ir susieti jį su bronchogeniniu žmogaus vėžiu. Eksperimentuojant jai pavyko sukelti žiurkėms bronchogeninius navikus, kurie histologine sandara ir biologinėmis savybėmis

atitiko žmogaus vėžį. Buvo pasiūlyta hipotezė, kad eksperimentinėje plaučių kancerogenezeje svarbus vaidmuo tenka ir rizikos faktoriams, ir gyvūnų anatominiams bei fiziologiniams ypatumams. Šis darbo ciklas užbaigiamas daktaro disertacija, kuri buvo apginta 1966 m.

1967 m. L. Griciūtei buvo paskirta Vėžio tyrimo tarptautinio centro stipendija, ir ji vienerius metus stažavosi Radžio instituto Genetikos laboratorijoje Paryžiuje. Pasaulinis onkologijos progresas mokslininkę paskatino vis daugiau dėmesio skirti eksperimentinei onkologijai. Šešeri įtempto darbo metai Vėžio tyrimo tarptautiniame centre Lione prabėgo greitai. Čia ji vadovavo Aplinkos kancerogenų skyriui. Darbas šiame skyriuje buvo antrasis mokslinės veiklos etapas: tyrinėtas alkoholio poveikis vėžio atsiradimui ir plėtojimuisi. Eksperimentai su žiurkėmis parodė, kad alkoholis stimuliuoja N-nitrozaminų kancerogeniškumą, o navikai atsiranda tuose organuose, kuriuose, pavartojus N-nitrozaminus, paprastai jų nebūna. Šie tyrinėjimai detalai aprašyti L.Griciūtės monografijoje „Alkoholis ir vėžys“, atspausdintoje 1994 m. Grįžusi į Vilnių, nuo 1980 m. mokslininkė dvejus metus dirbo Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos Epidemiologijos ir higienos instituto direktoriaus pavaduotoja mokslui, vėliau, 1982—1990 metais, — Onkologijos mokslo tyrimo instituto direktore.

1989 m. L.Griciūtei suteiktas profesorės vardas. Jos pastangomis Institute įkurta Vėžio profilaktikos laboratorija, vėliau pavadinta Lietuvos onkologijos centro Aplinkos kancerogenų laboratorija. Alkoholio įtakos cheminei kancerogenezei tyrinėjimas profesorę paskatino domėtis ir kitais šį procesą modifikuojančiais veiksniais. Jų tyrinėjimas yra viena iš minėtosios laboratorijos kryptų. Tai — trečiasis profesorės mokslinės veiklos etapas. Mokslininkė tyrė mažos molekulinės masės peptidus, išskirtus iš kiaulių virškinamojo trakto audinių. Eksperimentais nustatyta, kad tiriami preparatai yra aktyvūs cheminės kancerogenezės inhibitoriai. Taigi, vadovaujant L.Griciūtei, ir Lietuvoje pradėti kurti naujos perspektyvios vėžio profilaktikos sritys — chemoprofilaktikos — moksliniai pagrindai.

Vėžio tyrimo tarptautinio centro Aplinkos kancerogenų skyriuje L.Griciūtė glaudžiai bendradarbiavo su chemikais, rengiančiais bei tobulinančiais N-nitrozaminų analizės metodus. Tamprūs ryšiai ją siejo su epidemiologais, tyrinėjančiais vėžio atsiradimo priežastis. Šie darbai tęsiami Lietuvoje. Vadovaujant L.Griciūtei bei bendradarbiaujant su Lietuvos fizikos instituto Atmosferos užterštumo tyrimų laboratorija, sudaryti 44 Lietuvos administracinių rajonų žemėlapiai, kuriuose parodytas šių rajonų atmosferos oro užterštumas ubikvistiniais kancerogenais. Epidemiologams pavyko nustatyti, kad sergamumas plaučių, odos ir gerklų vėžiu priklauso nuo aplinkos užterštumo benz(a)pirenu.

Svarbūs profesorės darbai eksperimentinės navikų terapijos srityje. Ji analizavo morfologinius navikų pokyčius, atsiradusius dėl originalių Lietuvoje sukurtų antinavikinių vaistų poveikio, taip pat

tyrinėjo galimą jų kancerogeniškumą. Mokslininkė skaitė pranešimus tarptautiniuose kongresuose, konferencijose bei simpoziumuose. Apie tarptautinį L.Griciūtės darbų pripažinimą byloja tai, kad profesorė buvo Vėžio tyrimo tarptautinio centro narė.

Prof. L.Griciūtės gilios mokslinės žinios dera su jos analitiniu protu, išmintimi, energija, paprastumu bei kuklumu. Šiuos profesorės charakterio bruožus atskleidžia tokie jos biografijos epizodai. 1962 m. L.Griciūtei buvo pasiūlyta dėstyti Vilniaus universiteto Medicinos fakultete. Suabejojusi savo pasiruošimu pedagoginei veiklai, ji liko ištikima onkologijos mokslui bei Institutui. Apsispręsti jai padėjo tėvas, viename iš laišku rašęs : „Ne visi gali būti pedagogai, net tie, kurie tą specialybę mėgsta arba dedasi esą pedagogai. Pedagogas, mano manymu, specialus ir specifiskas talentas". L.Griciūtės mokytojas prof. L.M.Šabadas leido nuspręsti pačiai. Suprantama, vėliau profesorius didžiavosi, kad mokinė liko ištikima Mokytojui. Profesorės abejonės dėl pedagoginės veiklos nepasitvirtino. Vadovavimas Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos Onkologijos mokslo tyrimo instituto kolektyvui, Lietuvos onkologijos centro Aplinkos kancerogenų laboratorijai, Eksperimentinės ir socialinės onkologijos klinikai bei 8 doktorantams byloja apie mokslininkės pedagoginį talentą.

Nei aspirantūra Leningrade, nei darbas Prancūzijoje neatplėšė L.Griciūtės nuo Lietuvos, nors svetur mokslinio darbo sąlygos buvo geresnės. Gal todėl, kad visa Gricių šeima labai puoselėjo meilę Lietuvai. Viename iš laišku artimas šeimos draugas poetas Stasys Santvaras rašė: „Tegu Jūsų gyvenimo dinamika Jums padeda, tegu ji niekad neatsigręžia prieš Jus ! Jūsų laimėjimai — tai mūsų tautos laimėjimai".

Būti dideliu žmogumi savo darbais bei tikru Žmogumi kasdienybėje ne kiekvienas sugeba. Štai kokius žodžius kolega Viktoras Kutorga skyrė „brangiajai daktarei Laimai" : „Buvau sujaudintas, daktare Laima, kilnių žodžių, kuriais aplankėte mane sunkiomis dienomis ligoninėje, nuskaidrinote mintis, priminėte 1957 metų Instituto kūrimo entuziastingas dienas. Ačiū! Saugosiu kaktuso žiedą jis jau atnešė man sėkmę baigiant čia planuotus gydymus".

Mūsų profesorė Liudvika Laima Griciūtė yra Lietuvos eksperimentinės onkologijos kūrėja ir puoselėtoja, organizatorė ir pedagogė, analitinio proto, reto intelekto, kuklumo bei tolerancijos Žmogus.

Dr. Janina Didžiapetrienė
Habil. dr. prof. Konstantinas Valuckas
Habil. dr. prof. Mečys Stukonis